

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2019

Terezie Forbelská

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Terezie Forbelská

KRIZE MASKULINITY

Olomouc 2019

vedoucí práce: Mgr. Tomáš Hubálek, Ph.D.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Krise maskulinity“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

.....
podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych touto cestou poděkovat Mgr. Tomáši Hubálkovi, Ph.D. za to, že se ujal vedení při tvorbě mé bakalářské práce, za čas, který mi věnoval, za trpělivost a nespočet podnětů, které mi pomohly tuto práci dokončit. Dále bych ráda poděkovala svým rodičům a manželovi za podporu během studia. V neposlední řadě chci vyslovit svůj vděk dvěma kamarádům, Lubovi a Janče, díky kterým bylo studium snadnější a veselejší etapou mého života.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 MASKULINITA.....	11
1.1 Biologické aspekty	11
1.2 Sociologické aspekty	13
1.3 Psychologické aspekty.....	16
2 ČTYŘI MUŽSKÉ ARCHETYPY	21
2.1 Král	22
2.2 Válečník.....	23
2.3 Kouzelník	25
2.4 Milovník	26
3 KRIZE MUŽSTVÍ.....	29
3.1 Patriarchát.....	29
3.1.1 Feministické hnutí	30
3.1.2 Vymizení rituálních praktik	32
3.2 Krize	33
EMPIRICKÁ ČÁST	37
4 METODOLOGIE	37
4.1 Cíl výzkumu	37
4.2 Charakteristika metod a postupů empirického výzkumu	37
5 VYHODNOCOVÁNÍ A INTERPRETACE DAT	40
5.1 Respondent číslo 1.....	40
5.2 Respondent číslo 2.....	40
5.3 Respondent číslo 3.....	41
5.4 Respondent číslo 4.....	41

5.5	Respondent číslo 5.....	42
5.6	Respondent číslo 6.....	43
5.7	Respondent číslo 7.....	43
5.8	Respondent číslo 8.....	44
5.9	Shrnutí	44
6	ZÁVĚR	46
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	48
	LITERATURA.....	48
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	50
	PŘÍLOHY	51
	ANOTACE.....	52

ÚVOD

Dlouhou dobu jsem přemýšlela nad tím, jaké téma si pro bakalářskou práci zvolit. Z vlastní zkušenosti vím, že je třeba vybrat téma, které mě oslovuje, abych tak měla správnou motivaci a zápal. Domnívám se, že jen tehdy dokáži dát do práce sto procent a její výsledek bude pro společnost jistým přínosem.

Prvním podnětem pro výběr tématu krize maskulinity bylo tedy mé osobní zaujetí. Jako žena vnímám zodpovědnost za muže, protože jsem přesvědčena, že se navzájem ovlivňujeme a doplňujeme. Druhý, silný podnět představoval zájem ze strany společnosti. Překvapilo mě, že když jsem se o tomto tématu zmínila například u svých kamarádů či rodiny, vyvolal velký ohlas a ihned mi sdělili, že si moji práci budou chtít přečíst. A jelikož to nebyl jen jeden ojedinělý zájem, upevnilo mě to v rozhodnutí, že toto téma je pro mnoho z nás zajímavé a neprozkoumané.

Již delší dobu vnímám, že dnešní éra postupně stírá „hranice“ v mnoha ohledech. Ať je to role tradiční rodiny či genderové role. Pestrost, demokracie a vlastní názor se stávají prioritou a to, co bylo dříve normální, běžné, tradiční, dnes již být nemusí a mnohdy ani není. Vše se vzájemně ovlivňuje a mění. Minulost nakreslila rámec pro budoucnost, ve které se každý z nás snaží najít své místo. Je však možné udržet tento rámec i v této době?

Nádherně to jde vidět například v uměleckých či literárních směrech. V jednom období je například stěžejní zachycení okamžiku v daný moment. Nicméně o pár let později vzniká nový směr, který reaguje na předchozí a snaží se proti němu vymezit. Podobné je to i s vývojem společnosti. Mužství představuje fenomén, který se neustále mění a vyvíjí. Tradiční maskulinita patriarchálního systému, v němž muž ztělesňoval alfu i omegu, byla nabourána emancipačním hnutím žen. Jasně vymezená role mužů se začala zvolna rozpadat. Muži tak byli postaveni před náročný úkol znovu nalézt svou identitu a smysl bytí.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části: teoretickou a empirickou část. Dá se říci, že teoretická část reprezentuje nutnou míru informovanosti k tomu, abychom mohli nahlédnout do problematiky definování mužů v novodobé společnosti. V první kapitole se snažím uchopit maskulinitu v její celistvosti, jelikož představuje stěžejní pojem celé práce. Přibližuji biologické, sociologické a psychologické aspekty mužství. Druhá kapitola odkrývá záhadné entity, mužské archetypy, které se nachází v nitru každého muže. Jedná se o energii krále,

válečníka, kouzelníka a milovníka. Následující kapitola popisuje patriarchální pojetí společnosti, které bylo narušeno příchodem feministického hnutí. Pozastavuji se také na důležitosti iniciačních rituálů, které se taktéž začaly vytrácet. Teoretickou část uzavírá exkurz do historie krize maskulinity, který poukazuje na nejednotné pojetí krize v závislosti na demografických, historických, sociologických a kulturních podmínkách daných států.

Empirickou část bakalářské práce tvoří kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit, zda můžeme v české společnosti mluvit o krizi mužství či nikoliv. Polostrukturovaných rozhovorů se zúčastnili čtyři muži a čtyři ženy, tak, aby byly reprezentovány názory obou pohlaví. V rozhovoru jsem se zaměřila na otázky týkající se mužského ideálu, stereotypů, mužské identity a krize mužství. Vše je ukončeno shrnutím, v němž se pokusím nabídnout souhrn získaných informací. Na jejich základě pak odpovím na otázku, zdali i v české společnosti je fenomén krize mužství aktuální, nebo ne.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MASKULINITA

Definování tohoto pojmu se na první pohled může zdát jako snadný cíl, ale opak je pravdou. Pro kompaktnější uchopení maskulinity, představující jádro celé práce, se zaměřím na tři aspekty mužství, které nám přiblíží, jak aktuálně společenské vědy nahlíží na muže a ženy. Podkapitoly nám odhalí biologické, sociologické a psychologické aspekty mužství.

1.1 Biologické aspekty

Přirozená nerovnost pohlaví je charakteristická pro biologický determinismus, který poukazuje na odlišnosti obou pohlaví v genetice, hormonální úrovni a anatomii. „*Biologie však dokládá nejen rozdílnosti, nýbrž také jednotu mužského a ženského- základní podobnosti mezi nimi a kontinuitu jejich vývoje.*“¹ Nyní nahlédněme na zásadní rysy, podle kterých biologicky rozlišíme pohlaví.

Člověk se obvykle narodí s šestačtyřiceti chromozomy, sestavených do třidvaceti párů. Matka i otec předávají po jednom páru. Pro nás je důležitý jeden pár chromozomů, nazýván jako tzv. pohlavní chromozomy, neboť právě ony se podílejí na určení pohlaví plodu.² „*Chromozomy XY určují muže, pár XX je typický pro ženy.*“³ Pohlavní diferenciaci, tedy proces, prostřednictvím kterého se stáváme mužem a ženou, začíná v šestém týdnu embryonálního vývoje. Do té doby jsou „*všechna embrya, ať již s uspořádáním XX, nebo XY, pohlavně bipotenciální, tzn. že jsou anatomicky identická a vyvíjí se v nich ústrojí potřebné pro budoucí vývoj jak v muže, tak v ženu.*“⁴

K tomu, aby se tělo vyvinulo ve shodě s odpovídajícím chromozomálně stanoveným pohlavím, slouží pohlavní hormony. „*Termín „hormony“ zahrnuje všechny produkty žláz s vnitřní sekrecí (hypofýzy, nadledvinek, štítné žlázy, slinivky břišní, vaječnicků a varlat).*“⁵

¹ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6, s. 22.

² RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 62.

³ ŠMARDA, Jan, Radvan BAHBOUH, Miroslav OREL, Mojmir SVOBODA a Zbyněk ŠMAHEL. *Biologie pro psychology a pedagogy*. Praha: Portál, 2004, 420 s. ISBN 80-7178-924-0, s. 125.

⁴ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 62.

⁵ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6, s. 27.

Muži a ženy vylučují zhruba stejné hormony, důležité je však jejich množství. U žen převládají pohlavní hormony estrogen a progesteron. U mužů je to testosteron a mužské pohlavní hormony- androgeny.⁶

Poslední oblastí, nejlépe rozeznatelnou, je stavba těla muže/ženy a s ní související sekundární pohlavní znaky. Za sekundární pohlavní znaky „označujeme obecně takové rozdíly mezi pohlavími, které nesouvisí bezprostředně s genitálním systémem.“⁷ Muži se vyznačují větší tělesnou výškou, váhou, silnějším svalstvem, fyzickou silou, kostrou (mají odlišnosti v některých částech, například pánev), to vše souvisí s chromozomem Y. Taktéž jsou muži charakterizováni varlaty a penisem. Oproti tomu ženy vynikají růstem prsů, vaginou, širšími boky, drobnější postavou, a rovněž mívají, ve srovnání s muži, menší podíl svalové hmoty.⁸ „Existují důkazy toho, že chromozom X jaksi zabraňuje vývoji velkých svalů.“⁹

Základní biologické vymezení se vztahuje k pohlaví. Přestupme k objasnění vztahu, který je pro tuto práci klíčový. Jedná se o vztah „mezi (biologickým) pohlavím a (sociálním) genderem.“¹⁰

Většina lidí se definuje slovy „jsem muž“ nebo „jsem žena“. Jedná se o vymezení z hlediska pohlaví. **Pohlaví** je „biologická kategorie vymezující fyziologické rozdíly mezi muži a ženami, zejména rozdíly týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.“¹¹

Není to ale jediné sdělení, které tímto slovním spojením předávají okolnímu světu. Slovo muž v sobě nese i souhrn vlastností a vzorců chování, tzv. stereotypů. „Stereotypy jsou tedy zjednodušující popisy toho, jak má vypadat „maskulinní muž“ či „femininní žena“. O takových stereotypech lidé obvykle uvažují bipolárně, tedy tak, že normální muž nenese žádné rysy ženskosti a naopak.“¹² Například pokud před sebou vidíme ženu, budeme

⁶ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6, s. 27.

⁷ KOMÁREK, Stanislav. *Muž jako evoluční inovace?: eseje o maskulinitě, její etologii, životních strategiích a proměnách*. Praha: Academia, 2012, 262 s. ISBN 978-80-200-2086-4, s. 68.

⁸ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6, s. 30-31.

⁹ Tamtéž, s. 31.

¹⁰ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 62.

¹¹ *One hundred words for equality: a glossary of terms on equality between women and men*. Lanham, MD: Bernan Associates [distributor], 1998. Equal opportunities and family policy. ISBN 92-828-2627-9.

¹² RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 20.

předpokládat, že tato osoba je silně citově založená, má smysl pro romantiku, snadněji se rozpláče, dbá o svůj zevnějšek a nevyvíká technickou zdatností.¹³

Lidské pohlaví slouží jako základ, na kterém lidé konstruují sociální kategorii- **gender**. Tento pojem se v dnešní společnosti často „skloňuje“. Pochází z latinského *genus, generis* a do češtiny je často překládán jako rod. Nicméně kvůli mnoha významům tohoto slova v českém jazyce (například pohlaví, sex, rod, ale i označení pro gramatický rod), se upřednostňuje původní, nepřeložený termín gender.

„V angličtině (i v jiných jazycích) v sobě pojem gender v námi sledovaném významu zahrnuje především sociální a společensky podmíněné kulturní rozdíly, očekávání, předsudky a specifika v postavení mužů a žen. Gender je zároveň konstruktivní prvek moderní a postmoderní organizace společnosti; je to sociální kategorie, která umožňuje sledovat a interpretovat jak rozdíly z hlediska mužů a žen v nejrůznějších sociokulturních kontextech, tak i formy porušování lidských práv v demokratických státech.“¹⁴

Dá se říct, že gender je proměnlivý, jelikož každá společnost předepisuje svým členům způsoby, vzorce chování a vlastnosti, jakými má být dané pohlaví definováno. Každá kultura se vyznačuje specifickým pojetím genderu. Naopak pohlaví představuje univerzální kategorii, jež se nemění. *„Je třeba připustit stálost pohlaví, avšak stejně tak je třeba připustit proměnlivost genderu.“¹⁵* Gender je vymezený sociálně, je *„viditelný jako suma vlastností včetně chování, způsobu řeči, oblečení, výběru témat ke konverzaci atd.“¹⁶* Naproti tomu pohlaví je vymezeno biologicky.

1.2 Sociologické aspekty

Tvrzení Poněšického vystihuje myšlení většiny lidí, kteří vnímají maskulinitu a feminitu jako protiklady. *„Člověk je charakterizován konfliktovostí, jež je i jednou z hybných sil vývoje, a že máme tendenci každou z obou stran konfliktu spojovat buď s ženskostí, či mužskostí.“¹⁷* Jednoduše řečeno, jedinec vykazuje buď maskulinní, anebo femininní

¹³ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 20.

¹⁴ *Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]*. Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8, s. 10.

¹⁵ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6, s. 20.

¹⁶ Tamtéž, s. 123.

¹⁷ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén žensství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-725-4374-1, s. 31.

příznaky. Tento dvoupólový, **jednodimenzionální koncept** přetrvával mnohá desetiletí. Prvotní výzkum takto definovaného konceptu má kořeny ve dvacátých letech minulého století a je spjat se jmény Lewis Terman a Catharine Cox Milesová.¹⁸ Tito autoři vytvořili test, podle kterého měřili míru maskulinity a feminity u jednotlivců. Jednodimenzionální model došel k výsledku, „že pro muže je ideální být maskulinní a pro ženy je ideální být femininní.“¹⁹

Avšak tento koncept byl vlivem dalších psychologických studií a společenských změn překonán. V sedmdesátých letech ho vystřídal **dvojrozměrný** (dualistický) model psycholožky Anne Constantinople. Představitelé tohoto modelu vnímají maskulinitu a feminitu jako dvě na sobě nezávislé jednotky. Taktéž připouští, že jedinec může disponovat jak v určité míře maskulinními, tak i femininními znaky. Na tento koncept navazuje Bemová, která vyzdvihuje jednu skupinu lidí tzv. **androgynní**.²⁰ Tito jedinci disponují velkou mírou jak maskulinity, tak feminity. To dokazuje i název samotného termínu, který se skládá ze dvou kořenů *andro* (muž) a *gyn* (žena). „Podle Sandry Bemové vyjadřuje androgynie nové kritérium psychologické vyrovnanosti, kritérium, které bylo osvobozeno od genderu.“²¹ Karel Paulík androgynii vnímá jako střední, neutrální úroveň, jež „je ve znamení nevyhraněnosti obou charakteristik, kdy obě jsou vyvážené, žádná není patrná více než druhá a uplatňují se také s ohledem na situaci.“²² Další výzkumy ukázaly, že tento koncept neodhaluje nic nového, jedná se o „problém starého vína v nových lahvích.“²³ Odkrývá pouze dimenze osobnosti, které se měřily již dříve pomocí předchozích testů. Bemová se postupně přesunula k názoru, že „maskulinita a feminita neexistují ‚tam venku‘ ve světě objektivní skutečnosti... existují pouze v mysli vnímajícího jedince.“²⁴

Historie nám ukazuje, jak složité je uchopit tyto dva pojmy, které se na první pohled jeví jako jednoznačné. Tuto skutečnost si uvědomil již Sigmund Freud, který řekl, že

¹⁸ LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009, 432 s. Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2, s. 78-79.

¹⁹ Tamtéž, s. 94.

²⁰ Tamtéž, s. 88-93.

²¹ Tamtéž, s. 97.

²² PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017, 362 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2, s. 185.

²³ LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009, 432 s. Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2, s. 99.

²⁴ Tamtéž, s. 101.

„koncept ‚maskulinního a femininního‘, jejichž význam se zdá obyčejným lidem zcela jasný, je na poli vědy jedním z nejvíce zmatečných.“²⁵

Pro tuto práci vnímáme stěžejní pojetí maskulinity a feminity, které se opírá o koncept protikladů. Měření maskulinity a feminity bude spjato s celou řadou různorodých faktorů, jako například: fyzický vzhled, zájmy, úspěch ve vzdělání, zaměstnání, sociální role, sexuální orientace, psychická vyrovnanost, inteligence či osobnostní znaky jedince.²⁶ „Tyto charakteristiky nejsou tak vyhraněné jako primární či sekundární pohlavní znaky, ale jsou ovlivňovány sociálním očekáváním, takže mají do jisté míry charakter sociální role.“²⁷

Maskulinita je souhrn vlastností, charakteristik, které společnost zpravidla spojuje s mužským pohlavím. Connell tvrdí, že „lze ve společnosti identifikovat více druhů maskulinit, v závislosti na sociální struktuře, rase a třídě.“²⁸ Lippa pojetí maskulinity a feminity doplňuje novým přístupem, jež nazval **diagnostika genderu**. Přichází s konceptem kompromisu, který vystupuje s tezí, „že maskulinita-feminita existuje a je možné ji měřit, ale zároveň se svým způsobem v průběhu času mění a je variabilní napříč různými skupinami a kulturami.“²⁹ Následující příklad nám toto pojetí přiblíží. Srovnáme reakce dnešní a dřívější společnosti na nošení kalhot. Dnes nás neudiví, že ženy nosí kalhoty a nijak rapidně to nezmění náš pohled na ženu. Stále ji můžeme označit za femininní. Avšak dříve byla tato skutečnost vnímána mnohem více genderově diagnosticky. Dá se říct, že tehdy to mohl být ukazatel maskulinity, jelikož nebylo obvyklé, aby ženy nosily kalhoty.³⁰ Pomocí tohoto přístupu je u jedince možné „určit, jak moc je daný muž či žena typicky mužský/á anebo jak moc je typicky ženský/á, tedy měřit individuální rozdíly v M-F.“³¹

Tradiční maskulinní jedinec bývá nejčastěji charakterizován následovně: silný, aktivní, průbojný, nezávislý, dominantní, sebejistý, samostatný, rázný, výkonný, ovládající emoce, racionální, soutěživý, vůdčí, agresivní, odolný, mající potřebu vyniknout.³²

²⁵ LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009, 432 s. Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2, s. 89.

²⁶ Tamtéž, s. 121-122.

²⁷ PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017, 362 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2, s. 185.

²⁸ CONNELL, R. W. *Masculinities*. 2nd ed. Berkeley, Calif.: University of California Press, c2005. ISBN 05-202-4698-5, s. 68.

²⁹ LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009, 432 s. Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2, s. 108.

³⁰ Tamtéž, s. 110-111.

³¹ Tamtéž, s. 113.

³² PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-725-4374-1, s. 28-31.

Naproti tomu feminita zahrnuje charakteristiky, jež se pojí s ženským pohlavím. V dané společnosti jsou přijímány jako typicky ženské. „*Pro feminitu je příznačná spíše slabost, měkkost, poddajnost, pasivita, závislost, přístup k řešení problémů je spíše citový a prožívající než racionální.*“³³

Jsou to abstraktní vlastnosti, které ve společnosti vyvstávají jako „typicky“ mužské či „typicky“ ženské. Mluvíme o specifické, generalizované mužské či ženské sociální roli. Tyto charakteristiky nejsou nezbytně vázány na pohlaví. Nalezneme například mužského jedince, u kterého je patrný výskyt zvýšené feminity. Na tento fakt poukázal i Minnesotský mnohadimenzionální osobnostní test, který zjistil, že „*skóre homosexuálních mužů v jejich testu M-F byla mnohem více femininní než skóre heterosexuálních mužů.*“³⁴

1.3 Psychologické aspekty

Mezi základní potřeby člověka, bezesporu patří nezbytnost někam patřit, zařadit se do určité „škatulky“, ale rovněž se jistým způsobem odlišovat a zachovat si svou osobitost. Chceme najít svoji **identitu**. Hledáme odpověď na neustále se opakující otázku- Kdo jsi? Hartlová a Hartl mluví o identitě jako o „*prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti.*“³⁵ Je to jen jedna možná definice, která se snaží uchopit tento pojem, tak silně spjatý s každým z nás. „Náhledů“ a definic bychom našli mnoho. To samo o sobě svědčí o tom, že je tento termín mlhavě neurčitý.

Identita je velmi úzce spjata s kulturou i sociohistorickým kontextem. Tyto dva faktory silně ovlivňují konstruování identity jedince. Podobně je tomu i u **genderové identity**, která se utváří během celého života, jinými slovy, v průběhu socializace jedince. Jedna z definic **socializace** zní: „*postoupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, zprvu v nukleární rodině, dále v malých společenských skupinách, až po zapojení se do celospolečenských vztahů. Součástí socializace je přijetí základních etických a právních norem dané společnosti.*“³⁶ Mnozí autoři zdůrazňují dětství jedince, jako jednu

³³ PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017, 362 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2, s. 185.

³⁴ LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009, 432 s. Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2, s. 85.

³⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8303-X, s. 221.

³⁶ Tamtéž, s. 548.

z nejdůležitějších etap vývoje. Oakleyová tvrdí, že genderová identita „se vytváří brzy, přibližně ve stejném období jako mateřský jazyk- tedy během prvních dvou let života.“³⁷

„Genderová identita (cítit se jako muž, nebo jako žena) je základní dominantou genderové role“³⁸ s určitým poměrem feminity a maskulinity. Pod kategorií genderová role, vnímáme zájmy, projevy jedince, kterými se ztotožňuje se skupinou mužů či žen. Vyjadřuje tak, kým je, a kým chce být ve vztahu k druhým.³⁹

Cesta k nalezení sebe sama, je jedna z vůbec nejnáročnějších. Osobnost jedince se utváří řadou identifikací. Identifikace je „psychologický proces, jehož prostřednictvím subjekt asimiluje určitý aspekt, rys, atribut druhého, a zcela nebo částečně se podle tohoto modelu mění.“⁴⁰ První identifikace probíhá s osobou, která o dítě pečuje. Touto osobou zpravidla bývá matka. Již v tomto stádiu vývoje jedince, vnímáme problematiku mužské identifikace, spočívající v tom, že „mladý jedinec mužského pohlaví musí ovšem, aby se stal „mužem“, přejít od této prvotní identifikace s matkou k identifikaci s otcem.“⁴¹ Dívky jsou od tohoto „přechodu“ osvobozeny.

„Mužem se člověk nerodí, mužem se stává.“ Simone de BEAUVOIR

Toto tvrzení sdílí mnoho autorů, kteří poukazují na fakt, že být mužem představuje celoživotní snažení. „K pocitu mužství nestačí být XY a mít fungující penis. Chlapec musí od narození vyvíjet úsilí, aby se stal mužem.“⁴² Poněšický dokonce mluví o „nevýhodě“ mužů, spočívající v neustálé potřebě dokazování a stvrzování mužské identity. Nádherně to vidíme v pohádkách o neohrožených princích, ale i v zálibách mužů.⁴³ „Mužská identita je totiž sekundární a tím křehčí nežli identita ženská, která se musí často celý život potlačovat.“⁴⁴

³⁷ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6, s. 125.

³⁸ Taktéž, s. 126.

³⁹ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-849, s. 41.

⁴⁰ LAPLANCHE, J., PONTALIS, J.-B., *Vocabulaire de la psychanalyse (Slovník psychoanalýzy)*, Presses Universitaires de France, Paris, 1967.

⁴¹ CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál, 2012, 191 s. Spektrum. ISBN 978-80-262-0075-8, s. 22.

⁴² BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 48.

⁴³ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-725-4374-1, s. 66.

⁴⁴ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-725-4374-1, s. 63.

Fakt, že mužská populace má v této oblasti těžší úkol, potvrzuje i biologické hledisko. „*Ona zvláštnost, že chlapec je fyzicky a psychicky živen osobou opačného pohlaví, předurčuje jeho osud složitěji a dramatičtěji než je tomu u dívky.*“⁴⁵ Bylo třeba stanovit jasný bod, podle kterého chlapec poznal, kdy se z něj stal muž. K tomu sloužily rituály. „*Daleko větší význam přikládaly tradiční kultury pubertě a iniciačním obřadům chlapců nežli dívek.*“⁴⁶ U dospívající dívky je touto „proměnou“ menstruace. Nicméně je důležité poukázat na to, že se jedná o přirozenou iniciaci, kdy se z dívky stává žena. U mužů nic takového není, tudíž musí „*za přírodu převzít štafetu výchovný proces,*“⁴⁷ díky kterému dojde k oficiální separaci od matky.⁴⁸

Podívejme se blíže na **iniciační rituály**, pomocí kterých chlapec umírá a rodí se muž. „*Na rozdíl od ženy, která je, muž musí být vytvořen.*“⁴⁹ Slovo rituál můžeme zaměnit i synonymním výrazem- ceremonie, zvyk, obřad. Tyto rituály slouží jako „pomůcky“ pro další krok k tomu, aby se mohl jedinec dotknout dospělosti. „*Jsou to rituály odluky od bezpohlavního světa a vzápětí rituály přijetí do světa sexuálního, do užší společnosti, kterou tvoří jedinci téhož pohlaví napříč všemi ostatními společnostmi obecnými nebo zvláštními.*“⁵⁰

Ovšem nejprve nahlédněme na několik pozitivních aspektů, které v sobě rituál skrývá. V první řadě slouží jako prostředek uvolnění strachu a napětí. Jedinci je dodán pocit jistoty a opory, jelikož ceremonie zamezuje vzniku jakéhokoliv chaosu. Rituály, v závislosti na jednotlivých kulturách, mají jasně určený průběh. Jedinec není vystaven nevědomosti. Přesně ví, co ho čeká. Rituály zpravidla přetrvávají několik generací a jsou tak nositelé tradice. Z dalšího pohledu rituály představují specifický druh komunikace. V průběhu obřadu vzniká jedinečná atmosféra jednoty a sounáležitosti. Každý z jedinců ví, kde je jeho místo. Starší muži pomáhají mladším jednotlivcům s procesem „začlenění se“ do společenství. Vzniká pocit pospolitosti a vzájemnosti, ale zároveň jsou uvnitř skupiny přesně

⁴⁵ BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 49.

⁴⁶ ROHR, R., MARTOS, J. *Cesta divokého muže. Úvahy o mužské spiritualitě*. 1. vydání. Brno: Cesta, 2002. 158 stran. ISBN 80-7295-032-0, s. 50.

⁴⁷ BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 71.

⁴⁸ CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál, 2012, 191 s. Spektrum. ISBN 978-80-262-0075-8, s. 22.

⁴⁹ BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 71.

⁵⁰ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Portál, 2018, 223 s. ISBN 978-80-262-1374-1, s. 63.

vymezené vztahy. V neposlední řadě, jsou rituály nástrojem, prostřednictvím kterého se zachovává struktura, organizovanost a uspořádání společnosti.

„Nezákladnějším dynamickým procesem lidského života je snaha o přechod od nižší formy prožívání a vědomí k úrovni vyšší (či hlubší)- od difuzní identity k identitě, která je konsolidovanější a strukturovanější.“⁵¹ V minulosti byly rituály samozřejmostí. Každé kmenové společenství mělo jasnou představu o tom, jak mužnost/ženskost vypadá a jaké kroky je třeba podstoupit k jejímu dosažení. Gennep ve své knize „Přechodové rituály“ podrobně popisuje průběh iniciačních rituálů u konkrétních kmenů (Kurnai, Jaundé, aj.). U každého kmene se délka iniciačních rituálů liší. Většinou se jedná o dlouhodobější proces, v rozmezí od pěti do patnácti let, během něhož chlapci podstupují jednotlivé stádia rituálu.⁵² Trvání obřadů se tedy různí, ale jejich struktura je shodná. Badinter iniciační obřady rozděluje do tří etap:

- *„oddělení od matky a ženského světa*
- *přesun do neznámého světa*
- *podstoupení dramatických veřejných zkoušek“⁵³*

Během první fáze je chlapec odloučen od matky. Tím se přerušuje jeho spojení s ženským elementem, který ho doposud chránil. Můžeme tento čin vnímat jako přerušení dětství, jelikož k němu obvykle dochází mezi sedmým a desátým rokem dítěte. *„Minulost od něj musí být oddělena (cut off) mezerou, kterou nikdy nebude moci přejít zpátky. Jeho dětské příbuzenství s matkou je náhle přerušeno a nadále patří k mužům.“⁵⁴*

Druhá etapa souvisí s přesunem do atmosféry „neidentity“. Ta se jednoduše vytvoří tím, že je jedinec ponechán sám na odlehlém místě, bez oblečení, jídla a pití, po několik dnů či týdnů. Představme si, jak se asi musí takový chlapec cítit. Ztratil mateřskou náruč, ale i kmenové společenství. Nepatří nikam. Netuší, co se s ním bude dít dál. Na jednu stranu, je to velmi surový krok, ale na stranu druhou, se právě v takové situaci dokáže člověk ponořit do svého nitra a odhodlat se pro přijetí nového „statusu“. *„Tato změna společenské a*

⁵¹ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 23.

⁵² VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Portál, 2018, 223 s. ISBN 978-80-262-1374-1, s. 61-97.

⁵³ BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 73.

⁵⁴ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Portál, 2018, 223 s. ISBN 978-80-262-1374-1, s. 68.

psychologické identity se podobá emigraci z jedné země do jiné, přičemž jazyk, zvyky i politika v nově přijaté vlasti a vlasti původní jsou ve všech ohledech protikladné.“⁵⁵

V poslední fázi musejí chlapci veřejně dokázat, že jsou připraveni přijmout novou roli, roli muže. Čeká je série zkoušek, jako například bičování, tetování či obřízka. Chlapci musí prokázat odvahu, neochvějnost a odolnost vůči bolesti. Taktéž musí být konfrontováni se smrtí a strachem. Teprve tehdy je chlapec připraven vstoupit do protikladného světa mužů, zbaven všeho „nečistého“. „*Jizvy zanechané na těle jsou nezaměnitelnými důkazy změny postavení, k níž došlo jednou provždy, veřejně a před zraky mužů kmene.*“⁵⁶ Jedinec se vrací do původního společenství, kde ztrácí stará práva a povinnosti, ale získává nové, které se váží k jeho nynějšímu postavení.⁵⁷

⁵⁵ BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 74.

⁵⁶ Tamtéž, s. 75.

⁵⁷ SCHWANITZ, Dietrich. *Muži: výzkum živočišného druhu*. Praha: Prostor, 2009. 332 s. ISBN 978-80-7260-212-4, s. 66.

2 ČTYŘI MUŽSKÉ ARCHETYPY

Abychom vytvořili ideální, ucelenou představu muže, musíme se ohlédnout zpět ke kořenům a prozkoumat mužské archetypy. Naši předci tvořili příběhy, na základě kterých se psaly mýty. Vyprávění, které nám jistým způsobem ukazují a napomáhají, jakou cestou se máme vydat. „*Zakladatel analytické psychologie Carl Gustav Jung znovu objevil pro naši západní civilizaci fakt, že mýty obsahují psychickou zkušenost mnohých generací a jsou součástí kolektivního nevědomí lidstva.*“⁵⁸

„*Archetypy jsou záhadnými entitami či energickými toky.*“⁵⁹ Ve své podstatě nejsou ani dobré, ani zlé. Spíše záleží na jednotlivci, jak se k nim postaví. Pro lepší uchopení tohoto pojmu je přirovnáme k magnetu, který umístíme pod papír. Na papír pak vysypeme železné piliny. Jsme svědky toho, jak jsou piliny přitahovány magnetickou silou. Ale samotnou sílu nikdy nespátříme. Pozorujeme jen viditelný důkaz její existence.⁶⁰ Podobně je tomu i u archetypů. Ony samotné nám zůstávají utajené, ale jejich „energie“, projevy vnímáme (například v našem chování a uvažování). „*Fascinace archetypy by mi připadala spíš jako psychologické blábolení, kdybych se ovšem nepřesvědčil o vlivu, jaký mají příběhy, ikony, životopisy, obrazy, filmy, slavné osobnosti a hrdinové na lidský život. Můžeme se modlit, přednášet a psát, jak chceme, ale je více než jasné, že lidi mění zase jen lidé.*“⁶¹

Rohr uvádí příklad slavného basketbalového hráče M. Johnsona. Slavná osobnost, která ovlivňuje mnoho lidských životů. Mladíci k němu vzhlížejí jako ke svému idolu. Neustále ho mají před očima a jeho obraz jim pomáhá, dodává naději, že i oni mohou být nepostradatelným hráčem, kterého zná celý svět. A právě tento sportovec jednoho dne oznámil, že je nakažený nemocí AIDS. Všichni tuto nemoc známe, ale nikdy si nepřipouštíme, že by se to mohlo stát zrovna nám. Vnímáme ji jako něco vzdáleného, abstraktního. Z ničeho nic se prolomily ledy a celou Ameriku zachvátila panika a strach. Takovou moc má archetyp.⁶²

⁵⁸ PRAŽÁK, Petr. *Průvodce mužskými archetypy: Vyberte si: král, bojovník, čaroděj nebo milenec?* Psychologie.cz [online]. 16. 5. 2011 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/pruvodce-muzskymi-archetypy/>.

⁵⁹ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 64.

⁶⁰ Tamtéž, s. 64.

⁶¹ ROHR, Richard a Joseph MARTOS. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě.* Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-729-5032-0, s. 136.

⁶² Tamtéž, s. 136-137.

Rozlišujeme čtyři formy zralé mužské energie: král, válečník, kouzelník a milovník. V ideálním případě se jednotlivé energie překrývají a doplňují. Bohužel, realita bývá jiná. Jedinec většinou vykazuje stránky pouze jedné mužské energie. Jsou známé i takové případy, kdy se pozitivní archetyp převrhne ve stínový archetyp.

2.1 Král

Primární místo náleží archetypu krále. „*Je první co do důležitosti, základem pro ostatní archetypy a udržuje je v dokonalé rovnováze. Dobrý a tvůrčí Král je současně také dobrým Válečníkem, pozitivním Kouzelníkem a skvělým Milovníkem.*“⁶³ Když se zadíváme do historie, vybaví se nám několik rysů, kterými král disponoval. Dobrému králi bezesporu nemohla chybět moudrost. Díky tomuto daru dokáže řídit a organizovat celé své království. „*Čím větší je král, tím většímu království může vládnout.*“⁶⁴ On sám stojí ve středu všeho dění. Prarahorek, který díky zákonům udržuje pořádek a mír. Je těžiště, pomocí kterého se udržuje rovnováha ve světě. Primárním úkolem krále, je však tento řád realizovat v první řadě u sebe samého, ve svém životě. Jinak by nastal případ známého rčení: Káže vodu, ale pije víno. Pokud žije v souladu s tím, co vyžaduje od ostatních, vše je v naprostém pořádku.

Mnozí v králi viděli ztělesnění boha- imago Dei. Král se stal pojítkem mezi dvěma světy, mezi pozemským a božským světem. Ztělesňoval požehnání, které se jeho prostřednictvím vylévalo na poddané. Jakási neuchopitelná energie, která dodávala poddaným pocit ochrany, zabezpečení a komunity. Král žehnal svým poddaným a dodával jim tak psychickou oporu. „*Mít něčí požehnání má obrovské psychologické důsledky. Byla sepsána celá řada studií, které dokládají, že v těle dochází k chemickým změnám, když je člověk oceňován a dostává se mu pochvaly a požehnání.*“⁶⁵

Král je autorita, zákon, pořádek, inspirace, nezávislost, zdravý sobec, ochránce. Je souhrou a vyvážeností, do které vstupují i aspekty ostatních archetypů. Válečníka zastupuje agresivita, pomocí které král hájí zájmy svého království, ale také přirozená autorita. Pomocí kouzelníka dovede spravedlivě rozlišovat, jelikož se řídí vnitřním vyrovnaným řádem. Je si

⁶³ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 69.

⁶⁴ PRAŽÁK, Petr. *Průvodce mužskými archetypy: Vyberte si: král, bojovník, čaroděj nebo milenec?* Psychologie.cz [online]. 16. 5. 2011 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/pruvodce-muzskymi-archetypy/>.

⁶⁵ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 82.

jistý sám sebou a nemusí druhé ponižovat. Naopak díky aspektu milovníka druhé chválí a podporuje.⁶⁶

Nicméně docházelo i k tomu, že král byl úmyslně zabit, jelikož nenaplňoval výše popsaný ideál. Předčasnou smrt může zažít i dnešní muž, který je představitelem „stínového krále“. Jsme svědky neúplného krále, který se v dnešním světě stal čtenějším, než jeho původní předchůdce. Jak jsme již zmiňovali, ideální král představuje střed mnoha vlastností. S pojmem „stínový král“ se do popředí dostávají dva extrémní póly, aktivní- tyran a pasivní- slaboch. Zajímavostí je, že oba dva póly bývají zastoupeny v jedné osobě, jelikož slaboch (nesoucí v sobě slabé stránky, strachy našeho nitra) vyvolává agresivní reakci, která je typická pro tyrana.

Tyran, jenž představuje aktivní pól, je představitelem strachu a zkázy. Není si jistý sám sebou, takže nemůže přinášet svému království stabilní prvek- střed. Není těžké si domyslet, co se stane se stavbou, která nemá pevné základy. Podobně je tomu i u tyranského krále, který všude kolem vidí jen zrádce, kteří ho chtějí zničit. Vidí mladé, talentové, perspektivní jedince, kteří ho jednoho dne mohou předčit. To on nemůže dovolit. Staví se do útoku, aby je zastavil na samém počátku. Má velkou škálu možností, jak tohoto cíle dosáhnout. Může to být verbální, psychologický či fyzický útok.⁶⁷

Zárným příkladem nám poslouží Bible, přesněji král Herodes, který se dozví znepokojivou zprávu, že se má narodit nový král. Jeho příkaz zní jasně- zabít všechny novorozence mužského pohlaví. Herodes má v sobě vnitřní strach, bojí se, že si své místo nebude moct udržet. „*Jsou vyrovnání a jistí, ale nezdravým způsobem. Tento model se opakuje v manželovi, který mlátí svou ženu, a v bankéřích, kteří zpronevěřili něčí úspory či vyvolali skandály s půjčkami. Ti všichni jsou temní králové, věrní pouze svým nohsledům.*“⁶⁸

2.2 Válečník

Historie je plná válečných konfliktů, díky kterým váhy nadvlády nenacházejí stabilitu. Energie válečníka utváří jádro maskulinity, je v ní zakódována. Důležitost válečné síly byla pro stát či organizaci stěžejní. Dodávala pocit vážnosti, moci a respektu. „*Je třeba, abychom*

⁶⁶ ROHR, Richard a Joseph MARTOS. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-729-5032-0, s. 138.

⁶⁷ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 69-94.

⁶⁸ ROHR, Richard a Joseph MARTOS. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-729-5032-0, s. 139.

se ohlédlí za historii našeho druhu a uvědomili si, že byla do značné míry válkou definována. Téměř každá civilizace se vyznačuje svojí slavnou válečnou tradicí.“⁶⁹

Být válečníkem znamenalo vydat se na dlouhou cestu, na jejímž konci se zrodil obdivuhodný muž. Od tohoto obdivu jsme se dnes přenesli k opačnému názoru. Válečnickova energie je obecně vnímána jako něco špatného, minimálně negativního. Tento obrat zapříčinily události minulého století, kdy jsme byli svědky dvou ničivých světových válek. Feministky přímo zavrhnou jakoukoli formu agresivního, válečného chování. Společnost dává přednost „měkké“ maskulinitě, která nevybočuje a prostě jen je.

Jak tedy vypadá zralá energie válečníka, která je přítomna u všech mužů (i když v odlišné míře a formě)? O agresivitě tu již pár slov padlo. Nicméně agresivita, která většinou vyvolává jen negativní konotaci, přináší i kladný rys, bez kterého by válečník neuspěl. Je to životní energie, díky které je voják schopen opustit zónu bezpečí a vydat se do neznáma. Dokáže vyburcovat a motivovat jedince k aktivitě. „*Správná míra agresivity za příhodných okolností (tedy okolností strategicky výhodných pro daný úkol) znamená polovinu vítězství.*“⁷⁰ Je na každém jedinci, aby díky své všímavosti usoudil, kdy a jaká míra agresivity je příhodná. Válečník musí být fyzicky i psychicky zdatný. Pokud jedna z této oblasti zaostává, úspěšnost správně zareagovat v dané situaci rapidně klesá. K tomu, aby válečník rychle a správně zareagoval, slouží i vědomí smrti. Tato skutečnost ho však, na rozdíl od většiny lidí, neskličuje. Poslední aspekt, který doplňuje trojici rozhodného jednání, představuje trénink. Jednání válečníka se přesouvá do nové dimenze, kterou tvoří série reflexních úkonů. Nechce být hrdinou, kterého budou opěvovat, ale i přesto je mistrem svého řemesla.

Muž, který aplikuje energii válečníka, je duševně pozitivně nastaven. „*Takový člověk má nezlomného ducha, obrovskou odvahu, neví, co je strach, přebírá odpovědnost za své jednání a vyznačuje se sebekázní. ... má dostatek přísnosti, aby získal kontrolu a zručnost v ovládnutí vlastní mysli a těla, a dokáže snášet psychickou i fyzickou bolest.*“⁷¹

Ve světě válečníka nestojí v centru on sám, jeho ego, ale něco transcendentního (Bůh, národ, demokracie, pravda). Pro tuto „záležitost“ je ochoten obětovat i vlastní život. Ovšem

⁶⁹ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 96.

⁷⁰ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 101.

⁷¹ Tamtéž, s. 104.

aby toho byl schopen, musí uskutečňovat emocionální odstup. Tím předchází afektivnímu jednání. Teprve potom je schopen se správně rozhodovat a jednat. Vždy podstupuje jen nezbytné kroky k tomu, aby nastolil novou etapu. Pokud se zralá energie válečníka propojí s ostatními archetypy, vzniká někdo mimořádný.

Jestliže však zůstane energie válečníka osamocena, mluvíme o jiném případě. O muži, který je citově odtažitý a mající nízkou úroveň EQ. Takový jedinec není reprezentantem mužského ideálu. Stejně tak vybočuje i stínový válečník. „*Stínový, špatný bojovník neposlouchá žádného krále. Používá svoji válečnickou energii ne k tomu, aby chránil druhé, ale aby sám sobě získal slávu.*“⁷² Pro tohoto jedince je charakteristická krutost ve dvou formách. Krutost bez vášně- sadista, a nebo krutost s vášní- masochista.⁷³

2.3 Kouzelník

„*Kouzelník je univerzálním archetypem, který je v maskulinní psychice činný po dobu celé historie lidstva. Také muži v dnešním moderním světě ho mohou využívat v zaměstnání a osobním životě.*“⁷⁴ Dřívější, úplný obraz kouzelníka, byl spojován s postavou šamana. Byl jedinečným elementem, důležitou součástí komunity. Jedinec, který uzdravoval neuzdravitelné, odpovídal na nezodpověditelné otázky, nacházel cestu z nevyřešitelných problémů a situací. V dnešní době, se u mužů objevují jen zlomky prapůvodní podoby kouzelníka, přesto ale sdílejí jednotný cíl. „*Kouzelník – a šaman jako jeho nejtypičtější lidský reprezentant – směřuje k plnosti bytí pro všechny věci prostřednictvím soucitného užívání vědění a technologie.*“⁷⁵

Kouzelník dokáže kontrolovat procesy související s lidským nitrem i vnějškem a zná mnoho věcí, které ostatním zůstávají skryté. Jako jediný si uvědomuje, že „*věci nejsou tím, čím se na první pohled zdají.*“⁷⁶ Dokáže jít do hloubky, pod povrch vyčnívajícího ledovce. Díky tomu, má v rukou ohromnou moc, s kterou přichází i zodpovědnost. Musí rozpoznat kdy, komu a v jakém množství může poodhalit onu pravdu. Může pomoci, ale i ublížit.

⁷² PRAŽÁK, Petr. *Průvodce mužskými archetypy: Vyberte si: král, bojovník, čaroděj nebo milenec?* Psychologie.cz [online]. 16. 5. 2011 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/pruvodce-muzskymi-archetypy/>.

⁷³ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 95-118.

⁷⁴ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 121.

⁷⁵ Tamtéž, s. 133.

⁷⁶ PRAŽÁK, Petr. *Průvodce mužskými archetypy: Vyberte si: král, bojovník, čaroděj nebo milenec?* Psychologie.cz [online]. 16. 5. 2011 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/pruvodce-muzskymi-archetypy/>.

Bohužel známe i stínové podoby tohoto archetypu, které boří kladný obraz kouzelníka. Na jedné straně stojí mocný stín- manipulátor, který ostatní zneužívá pro svůj vlastní prospěch. Druhým, pasivním stínem je naivní neviňátko, které touží po schopnostech kouzelníka, ale není ochotné nést následky za své činy. Nenávidí druhé, snaživé jedince, kteří odpovídají ideálu. Hraje si tak na někoho, kým doopravdy není a pro udržení svého tajemství je ochoten udělat cokoli.

Vraťme se ale zpět k pravému obrazu kouzelníka, který v sobě ukrývá archetyp přemýšlivosti, vědění, vhledu, moudrosti a introverze. Energie kouzelníka častokrát vyvstává při řešení krizových situací, jejíž rozhodnutí mohou značně ovlivnit další život jedince. S využitím energie kouzelníka, se jedinec ocitá v posvátném prostoru, který mu umožňuje kompaktní náhled na vzniklou situaci. Neunáší ho emoce, nevidí jen evidentní fakta, ale dokáže důkladně uchopit problematiku a najít nejideálnější řešení. Hlavní roli zde hraje již zmiňovaná introverze. „*Introverzí zde nemíníme nějakou nesmělost či plachost, ale spíše schopnost odpoutání se od vnitřních a vnějších bouří a navázání kontaktu s hlubokými vnitřními pravdami a zdroji.*“⁷⁷ Stojí před námi stabilní jedinec, který je zakotvený ve svém nitru, ve svém středu a je oproštěn od emocionální podmanivosti.⁷⁸

2.4 Milovník

Posledním, neméně důležitým archetypem, je milovník. Nepostradatelná součást ostatních tří archetypů, která jim pro dokonalost dodává lidskou tvář. Zabraňuje tak přechodu k surové formě archetypů. „*Ve své zralé podobě přítomnost milence ostatní mužské archetypy zjemňuje, ale nezměkčuje.*“⁷⁹ Zušlechtuje je pomocí největší milovníkovi výzbroje, kterou je láska.

⁷⁷ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 131.

⁷⁸ ROHR, Richard a Joseph MARTOS. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-729-5032-0, s. 140-141.

⁷⁹ PRAŽÁK, Petr. *Průvodce mužskými archetypy: Vyberte si: král, bojovník, čaroděj nebo milenec?* Psychologie.cz [online]. 16. 5. 2011 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/pruvodce-muzskymi-archetypy/>.

Milovník v nás podněcuje touhu po lepším světě. „*Bez archetypu milovníka by byl život nudný a nakonec i mrzutý.*“⁸⁰ Je snílkem, který chce to nejlepší pro všechny. „*Přicházím ti nabídnout život, který pro tebe bude mnohem vydatnější, říká Milovník.*“⁸¹

A čím nás konkrétně energie milovníka obohacuje? Přináší citlivé vnímání okolního světa. Svět se mu odhaluje jako souhra provázaných dílků, přičemž si každého dílku všímá. S citlivostí přichází i vášeň. „*Muž pod vlivem Milovníka se chce dotýkat a chce, aby se mu dostávalo dotyků. Chce se dotýkat všeho kolem sebe fyzicky a emocionálně a chce, aby se jej vše také dotýkalo. Nezná žádné hranice.*“⁸² Tento fakt se nevztahuje jen na milostný život, i když většinu z nás tato oblast napadne jako první a k milovníkovi neodmyslitelně patří, ale také ztělesňuje milovníkův náhled na svět. Zjednodušeně se dá říct, že celou svou existenci vnímá jako umění.

Umělec, výrazný představitel archetypu milovníka, se vyznačuje bouřlivým životem, emocionalitou, úspěchy, pády i závislostí. Jsou to lidé, hltající okamžiky velkými doušky. Příliš je nezajímají pravidla a zákony společnosti. Dostávají se tak do konfrontace „... *mezi smyslností a morálkou, mezi láskou a povinností. Joseph Campbell tento rozpor poeticky popisuje jako „amor a Roma“, přičemž „amor“ je symbolem vášnivé zkušenosti a „Roma“ (Řím) povinnosti a odpovědnosti k zákonu a pořádku.*“⁸³ Nejsou to tedy jen radostné prožitky, které milovníka obklopují. Zpravidla musí zakoušet i smutek a bolest, s kterou se musí naučit žít a snášet ji. Stává se zranitelným, ale jako náhrada mu slouží život, který je intenzivnější a záviděníhodný.

Najít zlatý střed se ovšem nepodaří všem jedincům. Proto i tento archetyp odhaluje dva stínové póly milovníka. Závislý milovník, který je ve skutečnosti ztracen ve smyslovém světě. Nedokáže uniknout zvukům, vůním a stává se jejich otrokem. Neustále hledá nové a nové podněty, které by ho v daném okamžiku uspokojily. Druhým extrémem je impotentní milovník, který je zbaven emocí. Vyznačuje se „zploštěním“ ve všech sférách života: v

⁸⁰ ROHR, Richard a Joseph MARTOS. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-729-5032-0, s. 141.

⁸¹ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 162.

⁸² Tamtéž, s. 145.

⁸³ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 147.

sexuální, v profesní, v rodinné i mezilidské oblasti. Tento jedinec opětovně zakouší depresivní stavy.⁸⁴

⁸⁴ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 141-163.

3 KRIZE MUŽSTVÍ

Společnost minulých století byla charakterizována hierarchických vymezením sociálních rolí. Muži i ženy přesně věděli, kde je jejich místo. V čele stál vždy muž, představující základ, silné pohlaví, udržující zákony společnosti v chodu. Účastnil se veřejného života, neměl problém se vzděláním a zapojením se do politické sféry. Ženy měly za úkol zajišťovat provoz domácnosti, starat se o děti a manžela. Ve veřejném prostoru neměly nárok vyjadřovat svůj názor. Centrem všeho byl muž. To dokazuje i výrok Jonese: „zájem manžela a manželky je jediný, a tím je zájem manžela.“⁸⁵ Takové vymezení společnosti bylo (a stále je) vnímáno jako tradiční, patriarchální.

3.1 Patriarchát

Pojem, který můžeme vnímat více způsoby. Prvním pojetím, je patriarchát jako vláda otce- hlavy rodiny, na jehož bedrech leží odpovědnost za celou rodinu. V našem pojetí, však budeme tento termín vnímat jako „sociální a kulturní uspořádání,“⁸⁶ ve kterém vládnu muži. Renzetti a Curran vnímají patriarchát identicky, jako „pohlavně-genderový systém, v němž muži zaujímají nadřazené postavení vůči ženám a v němž jsou vlastnosti a činnosti vnímané jako mužské hodnoceny výše než ty, které jsou vnímány jako ženské.“⁸⁷ O nadvládě mužů detailně pojednává francouzský sociolog Pierre Bourdieu. Jehož následující tvrzení podtrhuje důležitost a jedinečnost mužů. „Není vskutku nijak přehnané říci, že mužství je něco jako šlechtictví.“⁸⁸

Ovšem nic není černobílé. Ne všichni muži byli rovnocenného postavení. „Patriarchát nezvýhodňuje všechny muže stejnou měrou a některé skupiny žen znevýhodňuje více než jiné.“⁸⁹ Z jedné strany přináší tento systém pozitiva (jasný rámeček společenské struktury), z druhé strany i negativa (do popředí se dostává maskulinita). Moore a Gillette v patriarchátu vidí ofenzivu na obě pohlaví, „na mužnost v její plnosti, stejně jako na ženskost v její plnosti. Lidé uvěznění ve strukturách a dynamice patriarchátu se nesnaží ovládat jen ženy, ale také

⁸⁵ JONES, S. Y: *Původ mužů*. 1. vydání, Praha a Litomyšl: Paseka, 2008. 232 stran. ISBN 978-80-7185-895-9, s. 127.

⁸⁶ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 15.

⁸⁷ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 22.

⁸⁸ BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4775-5, s. 56.

⁸⁹ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 22.

muže. Patriarchát je založen na strachu- samozřejmě na strachu žen, ale také na strachu mužů. Chlapci a nezralí muži se bojí žen. Bojí se však také skutečných mužů. “⁹⁰

Titíž autoři přichází s interesantní teorií, tvrdící, že patriarchát nepředstavuje vládu mužů, ale vládu chlapců. V čele stojí zakrnělí muži, kteří ustrnuli v nezralé fázi vývoje. Takový muž, nacházející se v čele společnosti, neumožňuje komplexní rozvoj mužnosti/ženskosti u ostatních jedinců. Je to logické, jelikož sám nedosahuje požadovaných kvalit, nenaplnil své bytí.⁹¹ Badinter tuto skutečnost shrnula následovně: „*patriarchální systém zplodil zmrzačeného muže, neschopného smířit X a Y zděděné po rodičích.*“⁹²

Patriarchát nastolil hranice, podle kterých se muži a ženy řídili. Poskytl jistoty, pocit začlenění a bezpečí. To je nepopiratelná, kladná stránka věci. Nicméně nastolené role nemusely a nevyhovovaly všem jedincům. „*Obě pohlaví znala své řádně vymezené role, ale časem se jimi cítila svírána a omezována.*“⁹³ Vše se přesunulo do sféry vynucení, kdy bylo jasně stanoveno, jak se máme chovat, kam se máme začlenit. Tím ztrácíme schopnost seberozvoje. Jedinec pouze tupě, nekriticky přijme nastavený rámec hodnot. Bylo jen otázkou času, kdy pohár přeteče. „*Od dvacátých let minulého století se datuje nezadržitelný proces směřující k redefinici pohlaví.*“⁹⁴

Co bylo chápáno jako normální, se začalo postupem času měnit. Přibližme si dvě příčiny, které způsobily postupný rozvrat patriarchálního pojetí společnosti a následný vzestup krize mužství.

3.1.1 Feministické hnutí

Nebude nijak překvapivé, že nastolené stereotypní role začaly vadit ženské části populace. V jejich prospěch hrál i celkový pokrok lidstva. Dalo by se říct, že se spojilo několik faktorů ve správný čas a na správném místě. Ženy chtěly poukázat na své schopnosti, které se nemusí točit jen kolem domácnosti. Podstatné je poukázat na skutečnost, že nešlo

⁹⁰ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 15.

⁹¹ Tamtéž, s. 15-16.

⁹² BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 119.

⁹³ GRAY, John a Arjuna ARDAGH. *Pravý muž 21. století*. V Praze: Metafora, 2017, 254 s. ISBN 978-80-7359-522-7, s. 13.

⁹⁴ Tamtéž, s. 14.

jen o individuální problém jedné ženy. Zrodilo se skupinové vědomí, které přivedlo nespočet žen „*k rozhodnutí společně usilovat o sociální změnu.*“⁹⁵

Stabilní role ve společnosti byly narušeny příchodem průmyslové revoluce, nesoucí se sebou řadu změn. Muži i ženy začali být značně pracovně vytíženi. Pozměňoval se charakter práce, i struktura rodiny. Měnila se představa o ideálech, o tom, co je pro ženy „vhodná“ práce. Byla větší svoboda, otvírající brány sebehodnocení a seberealizace.⁹⁶ Mnozí autoři k této etapě vztahují i zrod mužské krize. „*Od dob průmyslové revoluce v mužích neustále narůstá frustrace, která dnes dosáhla takové hloubky, že ji již nelze přehlížet.*“⁹⁷

Jádro feministického hnutí najdeme v USA. Proto je dobré srovnat některé faktory, které ukazují na rozdílnost vnímání feministických tlaků u americké a evropské společnosti. Američanky se pustily do radikální kampaně za rovnoprávnost. Možná právě díky jejich snahám a možnostem se i v našem prostředí probudila touha po změně tradičního systému. I americké, i evropské ženy se postupně začaly ozývat. Chtěly si „vydobýt“ své místo ve společnosti. Nicméně evropské ženy, neměly tolik možností, jako ty americké. „*Feministické hnutí proběhlo v několika vlnách a posléze se etablovalo jako alternativní (i když nikoli okrajový) sociologický směr.*“⁹⁸

První vlna feminismu je datována k období 1830-1920. Tato etapa je často spojována pouze s jedním cílem- přiznání volebního práva. Není to ale jediný záměr, o který feministky usilovaly. Měly celou sérii cílů, kterých chtěly dosáhnout. „*Například uvolnění pravidel oblékání, legislativní změny týkající se rozvodů a svěřování dětí do péče, přiznání práva žen na osobní vlastnictví a na svobodnou dispozici s vlastními příjmy.*“⁹⁹

Druhá vlna feminismu, počátkem šedesátých let 20. století, přináší novou dynamiku. K probuzení feministického hnutí přispěla Betty Friedan, která roku 1963 publikovala knihu

⁹⁵ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 35.

⁹⁶ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-849, s. 13-14.

⁹⁷ BLY, Robert. *Železný Jan: kniha o mužích*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2005. 278 s. ISBN 80-7203-659-9, s. 9.

⁹⁸ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-849, s. 15.

⁹⁹ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 38.

Feminine Mystique. V této publikaci popisuje pocit prázdnoty tehdejších vzdělaných žen. Stala se také základním podnětem ke studiu genderové nerovnosti.¹⁰⁰

„*Radikální formy amerického feminizmu v Evropě nenacházejí odezvu.*“¹⁰¹ Je to převážně kvůli mezikontinentálnímu rozdílu a vývojem mužů/žen v období světových válek. V Evropě ženy nahradily odcházející muže v jejich profesích. Dokázaly, že je nezbytné brát ženy vážně. Přesvědčily společnost, která jim následně otevřela dveře. To bohužel nemůžeme říct o amerických ženách. Poválečné období je velmi blízké tomu předválečnému. Rozdělení muže a ženy nadále přetrvávalo.¹⁰² Dalším faktorem v rozdílnosti feministického pojetí, je přítomnost totalitních systémů u východních států. Systémy se snažily o nulovou nezaměstnanost. „*Stát vytvořil umělou představu rovnosti či spíše stejnosti muže a ženy na veškerých pracovištích, takže od žen bylo požadováno totéž co od mužů bez ohledu na jejich role matek. Zaměstnanost žen stoupla vysoko nad 80%, oproti americkým maminkám, kterých, pokud měly děti předškolního věku, pracovalo v roce 1950 pouze 15%.*“¹⁰³

Zmíněné faktory ukazují, že americké feministické hnutí a evropské feministické hnutí se mezi sebou odlišují. Vždy je nutné brát na vědomí charakter daného státu, historický vývoj a sociální podmínky, které ve státě panují. V jedné podstatné věci se však shodují. Nebýt této iniciativy, nikdy by se neotevřela diskuse o problematice mužské role. „*Feminismus odhalil tento skrytý maskulinismus (vyjádřený v obecném užití slova ‘muž’ ve smyslu člověk) a tím zaměřil mnohem větší uvědomění na muže a na to, jak jsou utvářeni.*“¹⁰⁴

3.1.2 Vymizení rituálních praktik

V podkapitole 1.3 je vylíčen podrobný popis iniciačních rituálů, a taktéž jejich důležitost ve společnosti. O to žalostnější je tvrzení většiny autorů (Badinter, Rohr, Gillette, Moore), že tyto významné rituály z naší společnosti mizí. Gillette a Moore mluví o mužích, kteří nejsou schopny se „dát dohromady.“ „*Muž, „který se nemůže dát dohromady“, je mužem, jenž s velkou pravděpodobností neměl možnost podstoupit rituál, který by ho uvedl do hlubinných struktur mužnosti. Zůstává chlapcem- ne proto, že by to chtěl, ale proto, že*

¹⁰⁰ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2, s. 44.

¹⁰¹ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-849, s. 15.

¹⁰² Tamtéž, s. 14-15.

¹⁰³ Tamtéž, s. 15.

¹⁰⁴ HORROCKS, R. *Masculinity in crisis: myths, fantasies, and realities*. 1. vydání, London: The Macmillan Press LTD, 1994. 210 stran. ISBN 0-333-59322-7, s. 12.

mu nikdo neukázal, jak svou chlapeckou energii proměnit v energii mužskou. Nikdo ho neuvedl do bezprostředních a hojivých zážitků vnitřního světa mužských potenciálů. ¹⁰⁵

Dnešní společnost rituály kompenzuje jinou formou, tzv. **pseudorituály**. Abychom pochopili, proč se tato „náhrada“ ani v nejmenším nepodobá iniciačním rituálům, uvedeme pár příkladů. Prvním z nich je vojenská služba. Pro zvládnutí vojenské profese je nutné prokázat fyzickou i psychickou odolnost. Vojáci ztělesňují ideální stereotyp muže. Fyzicky zdatný, odolný, agresivní, inteligentní, rozhodný... Mohli bychom pokračovat stále dál, až do zkonstruování dokonalého, stereotypního muže. Není divu, že převládá tento názor, „... *ponížení a potlačená identita ve výcvikovém táboře 'z tebe udělá chlapa'*“ ¹⁰⁶ Skutečnost je ale taková, že z chlapce utvoří zdeformovanou, zakrňelou nápodobu muže.

Lépe to dokážeme na druhém příkladu, a to u pouliční party, gangu. Mladý jedinec „chce zapadnout“ a pro tento cíl udělá téměř vše. V rámci sekundární socializace, jedinec přejímá nový hodnotový rámec, přizpůsobuje se a napodobuje své okolí, své kamarády. „*V takových společenstvích se chlapec může stát impulzivním dospívajícím a dosáhnout úrovně vývoje, jež zhruba odpovídá úrovni, kterou vykazuje společnost jako celek ve svých chlapeckých hodnotách- ačkoli zde jsou prezentovány v jejich protispolečenské formě.*“ ¹⁰⁷ Následkem pseudorituálů máme v naší společnosti reprezentanty „rádoby mužnosti“,“ projevující se mentalitou chlapce, která je natolik vzdálená od mentality muže. Vyznačují se neutuchajícím požadavkem nadvlády nad ostatními, která zraňuje, která je násilná až destruktivní.

3.2 Krize

Součástí života člověka, bohužel či bohudík, je vyrovnání se s krizovými situacemi. Zajímavostí je, že období, ve kterém prožíváme krizi, se nám většinou zaryje do paměti více než ostatní „obyčejné“ prožitky. Toto pojetí sdílí i mnoho autorů. Vodáčková definuje krizi jako určitou „*část lidského bytí.*“ ¹⁰⁸ Dodává, že krizi lze chápat jako „*subjektivně ohrožující situaci s velkým dynamickým nábojem, potenciálem změny. Bez ní by nebylo možné dosáhnout životního posunu, zrání.*“ ¹⁰⁹

¹⁰⁵ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 21.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 23.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 24.

¹⁰⁸ VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence: [krize v životě člověka : formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8696-9, s. 27.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 28.

Muži se dostali do pozice, ve které dřívější pravidla přestala platit, společnost se změnila ve svém myšlení i jednání, zmizely pevné hranice a principy. „*Žijeme dnes ve věku spíše psychologickém než institucionálním. Co pro nás dříve mohly udělat institucionální struktury a rituální procesy, to si v současnosti musíme obstarat sami, ve vlastním nitru. Naše kultura už není kolektivní, nýbrž vysoce individuální.*“¹¹⁰ Je řada na mužích, aby si osvojili nové způsoby, díky kterým dokážou najít sami sebe a budou se moci identifikovat. Dříve mužům nedělalo problém najít své místo, protože bylo přesně stanoveno. Existovala řada orientačních bodů, které vytvářely cestu ke skutečnému mužství. Nicméně vlivem několika faktorů (historické, kulturní, sociální) dochází k variabilitě genderových rolí.

„*Ačkoli se role mužů a žen v různých společnostech značně liší, v jejich tradičním pojetí jsou vždy vymezeny jako komplementární a tedy i pro sebe navzájem do značné míry nepostradatelné.*“¹¹¹ Na základě výroku Janošové si musíme uvědomit jednu důležitou věc, mužství a ženství jsou na sobě neodmyslitelně závislé. „*Když ženy začaly hledat novou definici sebe sama, donutily muže udělat to samé. XY zůstává konstantou, ale mužská identita už není tím, co bývala.*“¹¹² Jinými slovy se dá konstatovat, že díky ženám se rozběhl proces změny, který ženská část populace přijala s nadšením a s radostí. Dokázala se rychle zorientovat a vytěžit ze vzniklé situace co nejvíc. To se bohužel nedá říct o mužích, kterým tradiční model více než vyhovoval. Jak jsme již uváděli, muži mají těžší startovní pozici, která zapříčiňuje obtížnější a delší proces identifikace. I to přispívá ke skutečnosti, že se v nově nastoleném světě nedokáží zorientovat, zaujmout místo a zjistit, kdo vlastně jsou. „*Dnes jsou nuceni dát patriarchátu sbohem a stojí před úkolem znovu vynalézt otce a s tím související virilitu. Ženy tyto mutanty s něhou sledují a tají dech...*“¹¹³

Dřívější krize mužství mají společné rysy. „*Vznikly v zemích s vytříbenou civilizací, kde se ženy těšily větší svobodě než jinde. Tyto krize, vyjadřující potřebu změny dominantních hodnot, byly následkem ideologických, ekonomických a společenských převratů. Odrážely se v organizaci rodiny, práce nebo obou.*“¹¹⁴ Od dnešní krize mužství se však lišily svým rozsahem. Nepocítala je celá společnost, ale jen její zlomek. V 17. a 18. století byly centrem krize vládnoucí vrstvy- buržoazie, aristokracie. Následující krize,

¹¹⁰ MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8, s. 66.

¹¹¹ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-849, s. 13.

¹¹² BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 9.

¹¹³ BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0, s. 176.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 20.

koncem 19. století, byla utištěna světovými válkami. „*Na velké zlo silný lék!*“¹¹⁵ Bohužel utlumení neznámá naprostou likvidaci a odstranění. Bylo jen otázkou času, kdy se tato problematika protlačí na povrch a bude si vyžadovat dlouhodobější řešení. „*Před problémem mužské identity stojíme znovu, aniž se na obzoru rýsuje nějaké východisko.*“¹¹⁶

Počet publikací a odborníků vztahující se k tomuto tématu dokazuje, že krize mužství pohltila značnou část světa. Avšak mějme na paměti rozmanitost jednotlivých států a snažme se definovat dílčí krize vzhledem k jejich demografickým, historickým, sociologickým a kulturním podmínkám. Každý stát měl jiné výchozí stanovisko, tudíž nelze mluvit o jedné, totožné krizi maskulinity. Tím se dostáváme ke stěžejní hypotéze, kterou se praktická část bude snažit potvrdit nebo vyvrátit. **H: Existuje krize mužství v české společnosti?**

Odborníci se nedokáží shodnout, zda v českém prostředí lze jednoznačně mluvit o krizi maskulinity. Jako příklad uvedeme jeden argument pro krizi a jeden argument proti krizi. Český psychiatr a ředitel NUDZ (Národní ústav duševního zdraví) Cyril Höschl v rozhovoru pro DVTV na otázku, zda opravdu existuje něco jako krize mužství, odpovídá, že u nás pořád ještě neexistuje. Jako argument může posloužit historie našeho státu, kdy upozorňuje na výhody, které má česká společnost (oproti Západu). Mnohé národy si již odžily část života v demokratickém systému a nyní se dočkávají degenerace systému. Zatímco u nás jsme se nedočkali ani jeho rozvoje. Tuto skutečnost lze vnímat jako výhodu nebo jako handicap. Dále poukazuje na faktory a důvody, čím je ona krize způsobena. Na jedné straně, za to může společnost, která si ji sama vytváří. Na straně druhé se tam lidstvo samovolně, vývojově posouvá. Důležitý je přirozený vývoj, ve kterém se obě pohlaví budou snažit najít slova k vzájemnému dialogu, který je více než žádoucí. Varuje však před extrémem, který vždy vyvolá opoziční reakci.¹¹⁷

Ztratili muži svoji identitu? Není to jen umělá reakce na ženskou emancipaci? Na tyto otázky paní Drtinové odpovídal psycholog a šéf Ligy otevřených mužů Martin Jára. Tvrdí, že krizi mužství vnímá jednak jako mediální problém, ale také jako reálný sociální problém, kdy muži ztratili mnoho z atributů a výhod které měli, a proto znejistili. Tím pádem se muži

¹¹⁵ Tamtéž, s. 30.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 30.

¹¹⁷ Česka se krize mužství netýká, psychická kastrace mužů není taková jako v USA. In: *Video.aktualne.cz* [online]. 4. 2. 2019 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/hoschl-krize-muzstvi-se-cechu-netyka-ale-chlap-tvrdak-uz-nen/r~678e7132270411e997ea0cc47ab5f122/>.

musí ptát a hledat odpověď na otázku, co je a není mužské? Jistoty ubývají a my si je znovu musíme vytvořit. Dále uvádí, že vzhledem k minulosti, ženské emancipaci, ženy zčásti rozdmýchaly tento problém. Ovšem doplňuje, že by k této situaci došlo později, samovolným vývojem. Tvrdí, že by muži tak či tak narazili.¹¹⁸

¹¹⁸ Čeští muži spojují svou identitu s pitím alkoholu, krize mužství je reálný problém, tvrdí psycholog. In: *Video.aktualne.cz* [online]. 11. 2. 2016 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/cesti-muzi-spojuji-svoji-identitu-s-pitim-alkoholu-krize-muz/r~3aa96184d01511e5a457002590604f2e/>.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE

4.1 Cíl výzkumu

V teoretické části jsme nastínili nutný základ pro uchopení maskulinity, jako stěžejního pojmu této práce. Podívali jsme se na dva důvody, které odstartovaly měnící se situaci ve společnosti. Jednotlivé společnosti se však odlišují, v závislosti na mnoha činitelích, o kterých jsme již také mluvili. Fakt, že americkou společnost trápí tíživější situace, dokazuje i nedávná kampaň Me Too. Která je podle Cyrila Höschla dovedena do extrému. Můžeme si všimnout rozdílu ve vnímání této kampaně v americkém a českém prostředí. V Americe toto „válečné tažení (doslovný překlad)“ rozněčilo silné bouře, díky kterým se značná část žen striktně vyhradila proti mužům. Naopak v našem prostředí se tato kampaň přetvořila v jakousi humornou českou verzi: Why not me? Tento fakt dokazuje, že čeští muži i ženy se nacházejí v jiné situaci, než jejich americké protějšky.¹¹⁹

A právě tento nesoulad společností, chceme jasně objasnit v praktické části, která si klade za cíl zjistit, jak je na tom česká společnost. Existuje podle českých mužů a českých žen krize maskulinity v našem prostředí?

Mimo jiné se zaměříme na vnímání maskulinity u jednotlivých respondentů. Odhalíme také ženský náhled na tuto problematiku. To jsou však jen dílčí cíle, které nám pomohou rozkrýt hlavní cíl této práce: **H: Existuje krize mužství v české společnosti?**

4.2 Charakteristika metod a postupů empirického výzkumu

Pro výzkumnou část jsme zvolili kvalitativní přístup a to z několika důvodů. Hlavním důvodem bylo to, že „získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události či fenoménu.“¹²⁰ Jinými slovy dovoluje zkoumanou oblast probádat více do hloubky. Nebude to jako například u kvantitativního přístupu, který je často reprezentován dotazníkovou metodou, u které se respondentů nemůžete doptávat a odhalovat další oblasti, které vám pomohou objasnit, proč zvolili zrovna tuto odpověď. Na jedné straně nám

¹¹⁹ Česka se krize mužství netýká, psychická kastrace mužů není taková jako v USA. In: *Video.aktualne.cz* [online]. 4. 2. 2019 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/hoschl-krize-muzstvi-se-cechu-netyka-ale-chlap-tvrdak-uz-nen/r~678e7132270411e997ea0cc47ab5f122/>.

¹²⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2, s. 52.

dovoluje odkrýt skryté stránky respondenta, avšak na straně druhé je obtížnější získaná data zobecnit.

Vraťme se ale k pozitivům, které zvolením tohoto přístupu získáváme. Domníváme se, že díky osobnímu setkání a dostatečné časové dotaci budeme mít možnost respondenta lépe pochopit v jeho osobitosti a individuálnímu přístupu k problematice. Samozřejmě připouštíme i jistou míru subjektivního ovlivnění, které je spjato s osobním kontaktem. Díky procesuální charakteristice kvalitativního přístupu, dokážeme reagovat na nové podněty. Nicméně je třeba zdůraznit, že klesá míra opakovatelnosti, jelikož nikdy nelze vytvořit zcela stejné podmínky pro rozhovor (například nálada, rozpoložení jedinců). Kvalitativní přístup si klade za cíl najít pravidelnost ve vztahu k nejednoznačně uchopitelnému fenoménu, kterým je i krize maskulinity. I proto jsme upřednostnili tento typ přístupu.

Nyní přejdeme k samotné metodě- polostrukturovanému rozhovoru. Zvolili jsme variantu, jež spočívá v neměnném jádru otázek, na které mohou navazovat další, doplňující otázky. Miovský o této metodě napsal, že má „*definované tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat.*“¹²¹ Nejedná se tedy o improvizaci, ale předem připravené otázky, které se vztahují k problematice. Díky tomuto základu je jasně daná struktura, od které se výzkumník může odrazit a následně položit doprovodné otázky pro hlubší pochopení respondenta. Ovšem tato metoda má i své úskalí, na které jsme si museli dávat pozor. Mnohdy bylo nutné rozhovor usměrňovat, abychom neodbočili od ústředního tématu.

Vše probíhalo na základě vzájemné dohody, takže se rozhovory v mnoha faktorech odlišovaly (délka, místo konání). Všechny rozhovory proběhly osobně. V úvodu bylo třeba se stručně představit, seznámit respondenta s tématem práce, poděkovat mu za ochotu a ujistit ho, že všechny informace budou anonymní (s tím souviselo i podepsání informovaného souhlasu, příloha č. 1). Taktéž jsme zdůraznili, že pokud jim bude nějaká otázka nepříjemná, nemusí nutně odpovídat. Přece jen se jedná o osobní zkušenosti, u kterých si respondent sám musí stanovit, nakolik je ochoten o nich mluvit. Po celou dobu rozhovorů jsme se snažili respondenty podněcovat, naslouchat jim a nebáli jsme se do výpovědi zasáhnout, pokud nám něco nebylo jasné. Zároveň jsme si hlídali, abychom příliš neprojevovali svůj názor, a tím neovlivňovali daného jedince.

¹²¹ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 160.

Co se týče samotných otázek, jak jsme již předeslali, měli jsme sestavenou strukturu, které jsme se snažili držet. Otázky jsme rozdělili do čtyř skupin: 1) Ideál muže 2) Stereotypy 3) Identita 4) Krize maskulinity. Jejich pořadí se řídilo od obecnějších ke konkrétnějším, vztahujících se k osobnosti jedince. Toto pořadí bylo stanoveno záměrně, aby měl respondent čas se „rozkoukat“ a získat v nás větší důvěru. Po celou dobu rozhovoru jsme pozorovali i neverbální komunikaci respondenta, která nám mnohdy pomohla v rozpoznání situace, kdy se respondent k dotazované otázce stavěl odtažitě. To byl jasný signál, že se respondent necítí komfortně a raději jsme přešli k další otázce.

Výzkumný vzorek tvoří čtyři muži a čtyři ženy. Respondenti byli vybíráni na základě mnoha faktorů (věk, stav, vzdělání), jejímž cílem bylo sestavení pestrého vzorku. Tak, aby se názory, postoje co nejvíce odlišovaly. Nalezneme zde zastánce konzervativního přístupu, ale také homosexuální jedince, kteří přinesli úplně jiný pohled na věc. Podrobnější představení respondentů znázorňuje tabulka se základními údaji (příloha č. 2). Všechny rozhovory byly nahrávány a jsou k dispozici v archivu autorky. Následně se nahrávky přepsaly do písemné podoby, tak abychom se lépe dokázali zorientovat v odpovědích respondentů. Usnadnilo to následný výběr hlavních tezí ke každému okruhu otázek tak, aby se zachovala ústřední pointa výpovědi. Pro zdůraznění autentičnosti jsme do interpretace dat zahrnuli i konkrétní citace respondentů. Respondentům byla přiřazena krycí jména, aby se zachovala jejich anonymita. Proces zpracování představoval poměrně náročnou záležitost, jelikož jsme museli nejprve uskutečnit samotné rozhovory, následně je přepsat a vybrat stěžejní myšlenky. Pouhé rozhovory celkem zabraly zhruba šest hodin. Nemluvě o jednotlivých prepisech rozhovorů, které si vyžádaly týdenní práci. Následně bylo vybráno několik nejpodstatnějších vět, které reprezentují názor respondenta.

5 VYHODNOCOVÁNÍ A INTERPRETACE DAT

5.1 Respondent číslo 1.

Vojtěch byl velmi sdílný a otevřený jedinec, který se nebál jít k jádru věci. Ideální muž je podle něj zodpovědný člověk, který se nebojí projevit své city, „*protože dnes už se to posouvá a i muži by měli projevovat své city.*“ Zdůrazňoval nutnost vzdělání a odvahu přijmout svou sociální roli. Jako příklad ideálu uvedl Zdeňka Svěráka, u kterého si cení humoru a inteligence. Závěrem nezapomněl zdůraznit, „*že by ideální muž měl existovat!*“

Když došlo na stereotypy, podotkl, že tyto „stereotypní nátlaky“ u nás stále převládají, ale přál by si tyto stereotypní představy vymazat. „*Už bychom měli lidem přestat kecat do toho, co se svým životem mají dělat.*“

Vojtěch měl nejvíce co říct u formování své mužské identity, jelikož je homosexuál, takže se pustil do podrobného popisu jeho cesty za „vysvobozením.“ Pocházel z dysfunkční rodiny. Jeho otec byl alkoholik, který ve výchově chyběl. Matka si jako poslední dítě přála holčičku, takže ho do sedmi let jako holčičku vychovávala. To vše se muselo projevit v pozdějším věku. „*Nevěděl jsem, co mám dělat, sám v sobě jsem netušil, co se tam děje.*“ Velkou roli ve formování jedince přisuzuje dětství a rodině, která má dítě podporovat.

Krise maskulinity podle jeho názoru existuje, protože přestaly platit dřívější dogmata a muži musí hledat důvod, proč tu teda jsou. I přes to ji však vnímá jako „*příležitost začít se vnímat v jiných souvislostech a vytvořit si sebe sama tak, jak to chci já.*“

5.2 Respondent číslo 2.

Pro Filipa je ideál muže reprezentovaný stálostí, pevností ve svých rozhodnutích a lehkou surovostí, když je to potřeba. Zároveň by měl projevovat i solidaritu. Vzhled nepovažuje za důležitý, ale zdůrazňuje, že „*je nutné, aby z něj vyzařoval chlap, aby nebyl nějaký vymaštěný metrosexuál.*“

Tradiční, stereotypní pojetí společnosti se podle Filipa vytrácí, jelikož se mění i společnost sama. Jde to poznat i na tom, že se „*v dnešní době o stereotypu mluví negativně, že stereotyp je něco špatného.*“ Vnímá pasivní tlak společnosti, který upřednostňuje rovné práva a podmínky pro všechny. Stereotypy tyto požadavky nesplňují.

Utváření mužské identity Filip vnímá „*spíš jako přirozený vývoj než nějaký rituální přelom do mužství.*“ Vybavuje si však některé momenty (puberta, ukončení školy, nástup do práce, svatba), které značně ovlivnily jeho identitu. Taktéž mu pomohla rodina, která měla velký vliv na to, kým je dnes. Podtrhuje roli ženy-matky, která „*částečně definuje muže a jeho mužství.*“

Dříve než Filip narazí na krizi mužství, upozorňuje na jinou krizi, krizi rodin. „*Vzhledem k tomu, že je tato krize rodin, minimálně já ji vnímám, a tím pádem musí být někdo na dně a dost možná jsou na vině právě muži.*“ Tímto tvrzením přechází ke krizi mužství, která podle něj českou společnost doopravdy tíží. „*Muži ztratili tu jistotu, kde mají stát, protože dnes se mnoho charakteristik muže nenosí, jako třeba zmiňovaná agrese, ale je nutné si uvědomit, že je to součást chlapa, která ho do jisté míry definuje a utváří.*“

5.3 Respondent číslo 3

Voják Martin byl ve svých odpovědích velmi strohý, ale aspoň mluvil k věci a jasně. Ideální muž je podle jeho slov: „*zodpovědný, soběstačný, spolehlivý, spravedlivý, co řekne – to platí, zároveň ale milující, musí být schopn uznat svou chybu a musí se umět omluvit.*“ Je přesvědčený, že tento ideál v dnešní společnosti existuje.

Martin dlouho přemýšlel, zda ve společnosti stále platí stereotypní vymezení rolí. Po nějakém čase z něho vypadlo: „*nevím, jestli přetrvává, ale doufám, že ano. Podle mě je to tak správně.*“ Taktéž zastává názor, že společnost si mnohdy od svých členů vyžádá jistou formu očekávaného chování. „*Podle mě je pro člověka přirozené snažit se začlenit a být součástí společnosti, ve které se chce pohybovat. Proto každý člověk občas udělá něco, co si ta jeho společnost žádá.*“

Ve formování mužské identity mu pomohl skaut, armáda a kamarádi, s kterými tvořili kapelu. Myslí si, že českých mužů se krize týká, ale rozhodně ne všech. Krizi mužství vnímá jako následek vzestupu žen, které „*se snaží být jako muži, vydělávat víc peněz, mít skvělou kariéru, být na vedoucích pozicích, něco dokázat.*“ Jejich prvotní úkol být matkou ustupuje do pozadí. „*Díky tomu se pak stávají vedoucími a nadřizenými i svých mužů a muži jsou líní a zženštělí, snadno si na to zvyknou.*“

5.4 Respondent číslo 4

Musím říct, že Karel mě překvapil podrobným výčtem vlastností, které by měl mít ideální muž. „*Pracovitý, mlčenlivý, pravdomluvný, zbožný, veselí, srdeční, aktivní, věrný,*

čestný, trpělivý, netoužící po moci a ovládní druhých, otcovský, houževnatý, důvtipný, učenlivý, chytrý, moudrý, přející, laskavý, schopný odpouštět, průbojný, poskytující oporu...“ Ideál podle něj neexistuje, i když „*v jistém smyslu může existovat jako složenina z více mužů.*“

Podle Karla v dnešní společnosti už nepřevládá stereotypní model. Ten lze nalézt jen výjimečně. „*Myslím, že dnes jsou role obou (muže a ženy) v rodině stejné, podobné a někdy i zdravě vyvážené.*“ Velkou váhu vlivu přisuzuje médiím, která vytvářejí tlak na jedince, jak se má chovat, oblékat a kam se má zařadit.

Při formování Karlovi mužské identity mu pomohlo několik blízkých mužů v rodině (děda, strýc), ale i osobnost matky byla pro něj důležitá. Dodal také, že značnou část jeho formace zastává i vojenské prostředí, díky němuž získal odvahu.

Dříve než se Karel rozpovídal o krizi maskulinity, vysvětlil, že už dlouhodobě (asi 25 let) vnímá krizi otcovství a mateřství. „*A v současné době (asi 10 let) narůstající krizi identity (mužství, ženství, lidství – smysl života) a od toho se čím dál víc odvíjí i krize maskulinity (mužství).*“ Sám ji charakterizuje jako „*neschopnost přijmout zodpovědnost, nepoctivost, jakousi dezorientaci a s tím související i krizi otcovství.*“ Na závěr přesvědčivě dodává, že čeští muži jsou v krizi, ale ne všichni. „*Netýká se to všech mužů, které znám, jsou i světlé výjimky, kterým se tato „krize“ vyhnula, nebo je poznačila jen lehce.*“

5.5 Respondent číslo 5

Hana má jasnou představu toho, jak má vypadat ideální muž. „*Dodrží slovo, je schopen dostát závazku. Je pracovitý, má koníčky, ale dokáže je sdílet s rodinou. Dokáže mluvit o svých pocitech. Je zásadový. Pro svou rodinu je oporou.*“ Nezná nikoho, kdo by splňoval všechny požadavky ideálu, protože ideál je „*od toho, aby ukazoval směr, ale představa, že by ho někdo naplnil, je iluzorní.*“

U stereotypního pojetí společnosti přináší Hana zajímavý názor na věc. Jakožto pedagog, výchovná poradkyně a metodik prevence zaregistrovala, že mladí lidé stereotypy vnímají jako něco překonaného. Ve skutečnosti je to ale naopak. „*Když ale dojde na realitu, stává se, že muž, který nenaplní roli živitele rodiny, je vysmíván (především okolím). Takže teoreticky stereotypy překonáváme, v praxi se ukáže, že ne.*“

Při otázce, jestli jsou čeští muži v krizi, se Hana dlouze rozmýšlela. Pak došla k závěru, že se „*nedá zobecňovat, nevím, jestli je to krize. Ale zdá se, že mnozí mají obtíže se svou*

identitou a s tím, jak naplnit smysl života.“ Připouští také fakt, že to mají muži obtížnější než ženy.

5.6 Respondent číslo 6

Barbořin ideální muž musí splňovat dvě zásadní kritéria a to intelekt a smysl pro humor. Uvědomuje si, že její ideál je velmi ovlivněn jejím otcem. Domnívá se, že každý z nás má jinou představu o ideálu. „*Navíc ta představa ideálu není zcela konkrétní a tak ji každý může chápat trochu odlišným způsobem.*“ I když vnímá, že společnost se vždy snaží předložit svůj ideál, který je reprezentován v médiích. „*S rozvojem televize či například sociálních sítí se naše konfrontace s těmito ideály stupňuje a vyvíjí na nás také větší tlak.*“

„*Myslím, že v mnohých rodinách toto stereotypní pojetí stále přetrvává, ale převážně u mladší generace je více na ústupu.*“ Jako příčinu tohoto „ústupu“ jmenuje feministické snahy žen, které usilují o zrovnoprávnění pohlaví. „*Já tyto snahy o nabourání klasických vzorců vesměs vítám. Nejen z pohledu ženy, ale také právě z pohledu muže, který má daleko větší možnost věnovat se rodině.*“

U definování krize maskulinity se Barbora poměrně rozpovídala. Podle jejího názoru krize spočívá v rozporuplnosti, kdy „*na jedné straně chceme po mužích, aby byli citliví, aby vnímali své emoce, aby se například nestyděli plakat... A když naše požadavky naplní, stanou se terčem kritiky, že nejsou dostatečně mužní.*“ Velmi se mi líbila tato věta, která to vše shrnuje: „*Ani společnost, ani ženy, ani muži samotní, nikdo vlastně neví, jaké bychom ty muže chtěli mít.*“ Je přesvědčena, že čeští muži jsou v krizi. Pozoruje to i ve svém okolí, kde se „*postupně vytrácí samotná esence mužství.*“

5.7 Respondent číslo 7

Když byla Kristýně položena otázka, jak si představuje ideálního muže, odpověď byla jasná: „*představím si svého manžela, protože ideální muž jako takový neexistuje, protože každý má nějaké pozitivní a negativní stránky, které tvoří osobnost jako takovou.* Taktéž dodává, že je chyba příliš se upnout na ideál, jelikož to „*znamená vyloučit každého z lidské společnosti.*“ Nikdo a nikdy onu ideální představu, nemůže naplnit.

„*Stereotypní model už je překonaný, hodně rozbitý. Neříkám, že to je dobře nebo špatně, protože si myslím, že větší flexibilita může být ku prospěchu.*“ Kristýna by dnešní svět popsala jako více otevřený, tolerantnější a pružnější než dříve. Nezažila pocit, že by ji

společnost nutila stanoviska a role, podle kterých má jednat. „*Spíš jsem se já sama tak zaškatulkovala a ne ta společnost.*“

Kristýna ani sekundu nezaváhala, když jsem ji poprosila, aby popsala její definici krize mužství. „*Představím si nedospělého, nedozrálého muže. Ale pokud to tak opravdu je, podotýkám, že velkou měrou se na tom podepisuje žena.*“ Kristýna nesdílí názor, že by v české společnosti obecně existovala krize maskulinity. „*Krize mužů je na stejno jak krize žen. V čem je oslaben muž, v tom je oslabena i ta žena. Já to osobně nevnímám jako krizi mužství, ale jako krizi obou dvou pohlaví, krizi společnosti.*“

5.8 Respondent číslo 8

Na začátku rozhovoru Jana upozornila na to, že muži nepředstavují středobod jejího vesmíru, protože její orientace je homosexuální. O to zajímavější bylo, jak vnímá mužský ideál. Vyzdvihovala dva aspekty: „*soběstačnost a vychovanost, to že v sobě má muž morální hodnoty.*“ Ideální muž je samostatná jednotka, která je schopna spolupracovat jak se ženou v tom daném vztahu, tak samozřejmě i člověka který je schopen dělat věci sám za sebe. „*Ideál je od toho, že neexistuje, ale měli bychom se snažit se mu alespoň přiblížit.*“

„*Já stereotypům říkám přežitky, protože už přišla jiná vlna.*“ Jana poukázala na fakt, že stereotypní vnímání společnosti, ještě stále úplně nevymizelo. Ona sama častokrát slyšela frázi: „*Co děláš? Toto mají dělat chlapy!*“

Podle Jany lze v českém prostředí rozeznat krizi mužství, i když ne v takové míře jako třeba ve Španělsku. Poukazuje na to, že samotná definice tohoto pojmu není jednoznačná a jasná. Sama se ji snažila definovat jako nestálost mužů, kteří se nedokáží vyrovnat ženskému vzestupu. „*Místo toho, aby bojovali za své místo ve společnosti, ustupují do ústraní.*“

5.9 Shrnutí

Z uvedených dat se dá vyvodit tento závěr. Respondenti- muži, se jednoznačně shodli, že krize mužství existuje i v české společnosti. Není však možné na základě provedeného vzorku tento názor vztáhnout na všechny české muže. To si uvědomily převážně ženy, které nechtěly vynášet obecné soudy, ač určitou změnu také registrují a poukazují na svůj díl viny v této situaci.

Fenomén krize mužství nebyl jediným krizovým elementem, na nějž respondenti upozorňovali. Mimo jiné si všimli dalších krizí, které se vzájemně ovlivňují a negativně

působí na společnost. Dle respondentů se jedná o takřka začarovaný kruh krize rodiny, identity i společnosti jako celku. Stanovená hypotéza, zda existuje krize mužství v české společnosti, byla dle našeho názoru empirickou částí této práce potvrzena. Čeští muži se podle většiny respondentů nacházejí na nejisté půdě, jsou v krizi.

6 ZÁVĚR

Ustavičně se proměňující společnost také zapříčiňuje reorganizaci jejích členů. Ne všichni ovšem dokáží na tuto změnu pohotově reagovat. Někteří muži se tak ztrácí a nezvládnou najít svou roli, svou identitu. Postupem času se začal používat termín krize maskulinity. Mužství se stalo problémem. V americkém prostředí se rodí nespočet knih, které se snaží tento nastupující fenomén popsat. Oproti tomu čeští odborníci na tuto problematiku nemají stejný názor. Neexistuje obecné stanovisko, jestli se krize mužství týká i naší společnosti. Bakalářská práce se snažila přispět k ujasnění, zda se i na českých mužích tato krize podepisuje.

Teoretická část si kladla za cíl vymezit maskulinitu jako ústřední termín celé práce. V první kapitole jsme nahlédli do biologických, sociologických a psychologických aspektů mužství tak, aby byl zohledněn současný stav zkoumání tohoto problému. V biologické stránce jsme se dotkli genetiky, hormonů a anatomie. Taktéž jsme upozornili na mnohdy zaměňované termíny pohlaví a gender. Sociologické hledisko přibližuje historický vývoj ve vnímání maskulinity a feminity. Nechybí popis tradičního, maskulinního jedince, který je společnosti předkládán. Psychologická část je reprezentována tématem identity, ke které se vztahuje i její genderová podoba. S vývojem jedince souvisí i proces socializace, prostřednictvím kterého je jedinec začleňován do společnosti. Důležitou roli hraje jeho prostředí, v němž je vychováván a žije. Dříve museli chlapečci v rámci kmenové společnosti projít iniciačními rituály, které jim v jejich identifikaci značně pomohly. Dnes je nahradily pseudorituály.

V druhé kapitole představujeme čtyři mužské energie: krále, válečníka, kouzelníka a milovníka, bez kterých muž není mužem. Stěžejní, závěrečná kapitola pojednává o samotné krizi maskulinity, o dřívějším jasně vymezeném patriarchálním systému, který podlomila vlna ženské emancipace. Muži tak postupně ztratili pevnou zem pod nohama a museli vykročit do nové etapy, jež určí jejich budoucí směřování. Teoretická část tak poskytla nutný základ znalostí, abychom si uvědomili, v jaké pozici se nyní muži nachází.

Empirická část, pro kterou byl zvolen kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů, měla za cíl zmapovat, jak čeští muži a české ženy vnímají postavení mužů v české společnosti. Jsou v krizi, nebo ne? Z rozhovorů, kterých se účastnili čtyři muži a čtyři ženy ve věkovém rozmezí 22-52 let, jasně vyplývá, že čeští muži čelí určitým problémům, ať už

je nazveme krizí či nikoliv. Sedm respondentů tedy potvrdilo hypotézu, že v českém prostředí existuje krize mužství. Pouze jeden respondent (žena) tento názor nesdílel. Upozornila však na jinou krizi, krizi společnosti, která se podle ní dotýká jak ženského, tak i mužského pólu.

Závěrem lze zkonstatovat, že jak cíl teoretické části – definovat maskulinitu a získat znalosti pro pochopení fenoménu krize mužství, tak i cíl praktické části – zda existuje krize mužství u nás, v české společnosti, byly podle našeho názoru naplněny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-718-5727-0.

BIDDULPH, Steve. *Kniha o mužství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0012-3.

BLY, Robert. *Železný Jan: kniha o mužích*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2005. 278 s. ISBN 80-7203-659-9.

BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4775-5.

CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny*. Praha: Argo, 2017. Capricorn (Argo). ISBN 978-80-257-2184-1.

CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybný syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál, 2012, 191 s. Spektrum. ISBN 978-80-262-0075-8.

CONNELL, R. W. *Masculinities*. 2nd ed. Berkeley, Calif.: University of California Press, c2005. ISBN 05-202-4698-5.

DEIDA, David. *Cesta pravého muže*. Praha: Synergie, c2012. ISBN 978-80-7370-021-8.

GRAY, John a Arjuna ARDAGH. *Pravý muž 21. století*. V Praze: Metafora, 2017, 254 s. ISBN 978-80-7359-522-7.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8303-X.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HORROCKS, R. *Masculinity in crisis: myths, fantasies, and realities*. 1. vydání, London: The Macmillan Press LTD, 1994. 210 stran. ISBN 0-333-59322-7.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-849.

JONES, S. *Y: Původ mužů*. 1. vydání, Praha a Litomyšl: Paseka, 2008. 232 stran. ISBN 978-80-7185-895-9.

- JUNG, Carl Gustav. *Aspekty mužství*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1187-7
- KOMÁREK, Stanislav. *Muž jako evoluční inovace?: eseje o maskulinitě, její etologii, životních strategiích a proměnách*. Praha: Academia, 2012, 262 s. ISBN 978-80-200-2086-4.
- LAPLANCHE, J., PONTALIS, J.-B., *Vocabulaire de la psychanalyse (Slovník psychoanalýzy)*, Presses Universitaires de France, Paris, 1967.
- LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009, 432 s. Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MOORE, Robert L. a Douglas GILLETTE. *Král, válečník, kouzelník, milovník: čtyři mužské archetypy*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0781-8.
- OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Autor úvodu Marie ČERMÁKOVÁ. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6.
- One hundred words for equality: a glossary of terms on equality between women and men*. Lanham, MD: Bernan Associates [distributor], 1998. Equal opportunities and family policy. ISBN 92-828-2627-9.
- PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017, 362 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2.
- PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-725-4374-1.
- RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.
- ROHR, Richard a Joseph MARTOS. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-729-5032-0.
- SCHWANITZ, Dietrich. *Muži: výzkum živočišného druhu*. Praha: Prostor, 2009. 332 s. ISBN 978-80-7260-212-4.

SLABÁKOVÁ, Radmila. *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 542 s. ISBN 978-80-7422-218-4.

Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]. Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8.

STEPHENSON, Bret. *From boys to men: spiritual rites of passage in an indulgent age*. Praha: DharmaGaia, 2012. ISBN 978-80-7436-019-0

ŠMARDA, Jan, Radvan BAHBOUH, Miroslav OREL, Mojmír SVOBODA a Zbyněk ŠMAHEL. *Biologie pro psychology a pedagogy*. Praha: Portál, 2004, 420 s. ISBN 80-7178-924-0.

VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Portál, 2018, 223 s. ISBN 978-80-262-1374-1.

VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence: [krize v životě člověka : formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8696-9.

ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor, 2005. 306 s. ISBN 80-7260-145-8.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Čeští muži spojují svou identitu s pitím alkoholu, krize mužství je reálný problém, tvrdí psycholog. In: *Video.aktualne.cz* [online]. 11. 2. 2016 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/cesti-muzi-spojuji-svoji-identitu-s-pitim-alkoholu-krize-muz/r~3aa96184d01511e5a457002590604f2e/>.

Česka se krize mužství netýká, psychická kastrace mužů není taková jako v USA. In: *Video.aktualne.cz* [online]. 4. 2. 2019 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/hoschl-krize-muzstvi-se-cechu-netyka-ale-chlap-tvrdak-uz-nen/r~678e7132270411e997ea0cc47ab5f122/>.

PRAŽÁK, Petr. *Průvodce mužskými archetypy: Vyberte si: král, bojovník, čaroděj nebo milenec?* *Psychologie.cz* [online]. 16. 5. 2011 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/pruvodce-muzskymi-archetypy/>.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1- informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS:

Dne..... 2019 jsem poskytl/a rozhovor Terezii Forbelské, studentce Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, pro empirickou část její bakalářské práce, která se zabývá krizí maskulinity. Rozhovor bude zpracován v anonymizované podobě bez souvislosti s mým jménem (krycí jméno). Souhlasím se zpracováním osobních údajů v rámci GDPR. Anonymizovány budou i ostatní osoby, o kterých se v rozhovoru zmíním. Potvrzuji, že jsem byl/a předem obeznámen/a se základními informacemi o výzkumu a s rozhovorem i jeho záznamem souhlasím.

Jméno:

Podpis:

Příloha č. 2- základní údaje respondentů

	Pohlaví	Věk	Sexuální orientace	Bydliště	Stav	Vzdělání
Vojtěch	Muž	22	Homosexuál	Kunín	Svobodný	SŠ
Filip	Muž	27	Heterosexuál	Třebíč	Ženatý	VŠ
Martin	Muž	33	Heterosexuál	Brno	Svobodný	SŠ
Karel	Muž	42	Heterosexuál	Olomouc	Svobodný	VŠ
Hana	Žena	52	Heterosexuál	Otrokovice	Rozvedená	VŠ
Barbora	Žena	22	Heterosexuál	Ostrava	Svobodná	SŠ
Kristýna	Žena	50	Heterosexuál	Bánov	Vdaná	VŠ
Jana	Žena	22	Homosexuál	Ústín	Svobodná	SŠ

ANOTACE

Jméno a příjmení: Terezie Forbelská
Katedra: Katedra společenských věd
Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Hubálek, Ph.D.
Rok obhajoby: 2019

Název práce: Krize maskulinity
Název v angličtině: The Crisis of Masculinity
Anotace práce: Bakalářská práce „Krize maskulinity“ definuje maskulinitu, jako stěžejní termín této práce, ze tří aspektů: biologického, sociologického a psychologického. Snaží se tento pojem uchopit v celé šíři, proto následuje podrobný popis čtyř mužských archetypů. Dále se teoretická část věnuje tradičnímu, patriarchálnímu pojetí společnosti, které bylo nabouráno feministickým hnutím. Poslední kapitola pojednává o krizi mužství a jejím odlišném pojetí v americkém a českém prostředí. Empirická část si klade za cíl potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, zda existuje krize mužství v české společnosti, jelikož názory odborníků se neshodují.
Klíčová slova: maskulinita, archetyp, patriarchát, feministické hnutí, iniciační rituál, krize mužství.
Anotace v angličtině: This bachelor's thesis "The Crisis of Masculinity" defines masculinity as a crucial term from three different aspects – biological, sociological and psychological. It strives for understanding the whole context and offers a thorough description of four archetypes of masculinity which can be accomplished by a male. Next part of this thesis describes the traditional and patriarchal approach to society, which in recent past heavily collided with the feminist movement. The last chapter of a theoretical section of this bachelor's thesis compares American and Czech point of view on the crisis of masculinity. The empirical section of this thesis aims to either confirm or falsify a

hypothesis whether the crisis of masculinity exists in the Czech society, whereas the opinions of experts differ.

Klíčová slova v angličtině: masculinity, archetype, patriarchy, feminist movement, initiation ceremony, crisis of masculinity.

Přílohy vázané v práci: 1. Informovaný souhlas
2. Základní údaje respondentů

Jazyk práce: Český jazyk

Rozsah práce: 51 stran, 2 přílohy